

Kristina Karlsson, arkkitehti Safa
Mona Schalin, arkkitehti Safa

PALONIEMEN KUNNALLISKODIN SIVURAKENNUS

Asiantuntijalausunto 23.10.2018

Tässä esitettävän asiantuntijalausunnon tarkoituksena on täsmentää ja yksilöidä Paloniemen vanhainkodin käytössä olleen sivurakennuksen arvoa tilanteessa, jossa ympäröivä maankäyttö, alueen luonne ja käyttötarkoitus sekä rakennuksen käyttötarkoitus kokonaisuudessaan muuttuvat. Lausunnossa tarkastellaan myös rakennuksen arvoa suhteessa muuhun vastaavan ikäiseen rakennuskantaan.

Taustaa

Paloniemen kartano ja entinen ratsutila sijoittuu jo keskiajalta asuttuna olleella Lohjanjärven niemelle. Lohjan kunta osti Paloniemen kartanon vuonna 1930. Arkkitehti Eliel Saarisen suunnittelemaan, vuonna 1900 valmistuneeseen kartanon päärakennukseen sijoitettiin kunnan vanhainkoti. Tilalla jatkettiin tuolloin edelleen maanviljelystä. Päärakennus paloi vuonna 1950 ja nykyinen arkkitehtien Kai Blomstedtin ja Birger Stenbäckin suunnittelema vanhainkoti valmistui samalle paikalle vuonna 1953. Samat arkkitehdit suunnittelivat myös tilakeskuksen eteläpuolelle myöhemmin vuonna 1959 valmistuneet B-mielisairaalan rakennukset.

Asuinrakennus

Kohteena oleva vanhainkodin käytössä ollut rakennus sijoittuu kartanonmäelle entisen päärakennuksen, nykyisen vanhainkodin länsipuolelle. Alue oli aikanaan osa kartanopuistoa jossa vielä vuonna 1931 sijaitsi mm. tenniskenttä ja useita huvimajoja. Myöhemmin vanhainkodin talouspihaksi rakennetulla alueella on asuinrakennuksen ohella pieni pysäköintialue ja kaksi talousrakennusta. Asuinrakennuksen lähietäisyydellä mäenharjanteella on edelleen säilynyt arkkitehti Eliel Saarisen suunnittelema, noin vuonna 1900 valmistunut rikkaasti detaljoitu huvimaja.

Ockenströmin mukaan mahdollisesti 1930-luvulla kunnalliskodin tarpeisiin rakennetun sivurakennuksen vaiheista on löytynyt varsin niukasti tietoja, mm rakennusvalvonnan arkistosta ei ole löytynyt rakennusta koskevia piirustuksia. Rakennuksen ilme, yksityiskohtat ja sijoittuminen perustelevat hyvin Ockenströmin olettamusta rakentamisajankohdasta ja rakennuksen alkuperäisestä käyttötarkoituksesta.

Tiilirunkoinen valetulle betonisokkelille perustettu 1½-kerroksinen satulakattoinen rakennus on ilmeeltään pelkistetty ja koruton. Ainoina julkisivun erityisinä yksityiskohtina ovat päädyissä korostuvat ns. kissanpenkit, klassismiin viittaava yksityiskohta joita käytettiin 1920- ja 1930-luvuilla yleisesti sekä asuin- että talousrakennuksissa. Julkisivut ovat ohuesti slammatut. Vastaavaa slammauskäsittelyä on tyypillisesti käytetty talousrakennuksissa, harvemmin aikakauden asuinrakennuksissa. Rakennukseen liittyy kolme eri julkisivulle sijoitettava sisäänkäyntiä joiden edustoilla on betoniperustalle tehdyt portaat. Sisäänkäyntien perusteella voi päätellä että rakennus olisi rakennettu esimerkiksi vanhainkodin henkilökunnan asunnoiksi. Länsipäätyyn on myöhemmin tehty puurakenteinen luiska. Pitkällä sivulla olevan sisäänkäynnin edustalla on ilmeeltään pelkistetty puurakenteinen satulakattoinen katos. Kuusiruutuiset puuikkunat on myöhemmin uusittu. Ikkunapenkit sijoittuvat verrattain korkealle sokkeliin nähden. Katteena on uudehko tiiliprofiloitu pelti.

Tällä hetkellä käyttämättömänä oleva rakennuksen sisätiloja ei ole tarkistettu lausunnon antamisen yhteydessä.

Rakennuksen arvot

Lohjan Paloniemen rakennusinventoinnissa vuodelta 2008 (Ockenström) on rakennuksen arkkitehtoniset, kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot sekä säilyneisyys luokiteltu arvolla 2 käytetyn arvoasteikon mukaan.

Paloniemen alue on Uudenmaan neljännen vaihemaakuntakaavan mukaan maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Uudenmaan liiton julkaisussa *Missä maat ovat mainioimmat* kuvaillaan aluetta seuraavasti;

Paloniemen kulttuurimaisema

Paloniemen pienipiirteinen kulttuurimaisema koostuu hienojen peltomaisemien lisäksi usean aikakauden kerrostumista, joista vanhimpia ovat useat kivi- ja rautakautiseen asutukseen viittaavat muinaisjäännökset. Asutuksen voidaan olettaa jatkuneen alueella katkeamattomana rautakaudelta nykyaikaan. 1560-luvulla alueella oli kolme kylää, joissa oli yhteensä yli 10 tilaa. Niiden paikoilla on nykyään nähtävissä Paloniemen ja Hiiden vanhojen ratsutilojen jäänteitä. Hiiden kartano puistoineen on säilynyt melko hyvin 1700-luvulta kun taas Paloniemen kartanon päärakennus on tuhoutunut ja sen paikalla on nykyään mielisairaala. (Paloniemen kulttuurimaisemaa rajaa lännessä 1950-luvulta oleva Kanneljärven kansanopiston rakennusryhmä*

Perustelu

Asutusta katkeamattomasti rautakaudelta nykyaikaan, Kivi- ja rautakautiset muinaisjäännökset, Kartanoympäristöt. Kansanopisto.

(* selostuksessa on virheellinen kirjaus: Paloniemen kartanon päärakennuksen paikalla on 1930-luvulta alkaen toiminut vanhainkoti, ei mielisairaala.

Rakennushistorialliset ja arkkitehtoniset arvot

Rakennus edustaa ilmeeltään pelkistettyä ja korutonta 1930-luvun asuin- tai laitosrakentamista. Slammattu julkisivu viittaa käsittelynä enemmän talousrakennukseen kuin asuinrakennukseen. Rakennuksen suunnittelija tai tarkka valmistumisvuosi ei ole tiedossa.

Rakennuksella ei ole erityisiä säilyttämistä edellyttäviä rakennushistoriallisia tai arkkitehtonisia arvoja. Rakennus ei piirteiltään liity kartanon aikaiseen rakennuskantaan tai vanhainkodin myöhemmin rakennettuun 1950-luvun laadukasta arkkitehtuuria edustavaan päärakennukseen.

Ympäristöarvot

Rakennus sijoittuu näkyvästi Paloniemen entisen kartanopuiston harjanteelle, vanhainkodin taakse ja katkaisee tärkeän näkymäyhteyden vanhainkodin suunnalta kohti Eliel Saarisen suunnittelemaa huvimajaa, joka on arkkitehtonisesti, historiallisesti/kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas.

Rakennuksen säilyttämiselle ei ole ympäristön kannalta erityisiä perusteita.

Kulttuurihistorialliset arvot

Paloniemellä on merkittävää kulttuurihistoriallista arvoa Lohjan suurimpiin kuuluneen entisen ratsutilan kartano-alueena. Tilan myöhempien vaiheiden tuloksena syntynyt

kunnalliskoti ja vanhainkoti sekä Paloniemen mielisairaala edustavat kartanoalueen uudempaa kulttuurihistoriallista kerrostumaa.

Kunnalliskodin tarpeisiin rakennetun sivurakennuksen kulttuurihistoriallinen arvo jää kuitenkin varsin vähäiseksi, eikä anna säilyttämistä edellyttäviä erityisiä perusteita.

Säilyneisyys

Rakennus näyttää ulkopuolisesti tarkasteltuna varsin hyvin säilyttäneen alkuperäiset piirteensä. Julkisivuissa ei näy merkkejä merkittävästä muutoksista.

Rakennuksen arvot käyttötarkoituksen ja ympäristön muuttuessa

Erityisiä perusteita rakennuksen säilyttämiselle muuttuvassa maankäytön tilanteessa ei ole.

Lähteet

Jussila Timo. Sepänmaa Timo. Lohja, Paloniemen osayleiskaava-alueen historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi 2014. Mikroliitti Oy.

Jutikkala, Eino-Nikander, Gabriel. Suomen kartanot ja suurtilat 1. Helsinki 1939.

Lohjan rakennetun ympäristön inventointiluettelo. Ockenström, Katariina inventointityö. Merikoski, Tiina. Sihvonen Sirkka-Liisa. Haigh Katariina. Toim. Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus ja Lohjan museo 2007.

Lounatvuori, Irma, Putkonen, Lauri toim. 2001, Rakennusperintömme Kulttuuriympäristön lukukirja, Ympäristöministeriö, Museovirasto ja Rakennustieto 2001.

Ockenström, Katariina. Paloniemen rakennusinventointi, Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus 2008.

Tarjanne, Hilla. Paloniemen maisemahistoriallinen selvitys. 2006